

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації
творів мистецтва

Кваліфікаційна робота
На здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

З теми: «ВПЛИВ ПРИНЦИПІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НА ФОРМУВАННЯ
СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ШКОЛИ»

Виконав: здобувач вищої освіти
Освітньої програми Реставрація
творів мистецтва Спеціальності 014
Середня освіта (Образотворче
мистецтво)

Денної форми здобуття вищої
освіти

Москальчук Анатолій Олексійович

Керівник: Сергій ЛУЦЬ,
Кандидат мистецтвознавства,
доцент

Рецензентка: Оксана КЛІЩ,
Кандидатка архітектури

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади принципів сталого розвитку у формуванні сучасного освітнього середовища школи	6
1.1. Історичний аспект формування освітнього середовища школи, орієнтованого на сталий розвиток.....	6
1.2. Формування освітнього середовища школи на засадах сталого розвитку.....	14
Висновки до розділу.....	22
РОЗДІЛ 2. Інноваційні підходи до формування освітнього середовища школи на принципах сталого розвитку	23
2.1. Принципи сталого розвитку у проектуванні освітнього середовища школи.....	23
2.2. Впровадження принципів сталого розвитку у проектуванні освітнього середовища школи	29
Висновки до розділу.....	36
РОЗДІЛ 3. Проектування просторового рішення пришкольної території	38
3.1. Етапи проектування новаторського рішення благоустрою пришкольної території.....	38
3.2. Практичне значення проєкту та перспективи його реалізації.....	41
Висновки до розділу.....	43
ВИСНОВОК	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	48
ДОДАТКИ	53

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Однією з ключових проблем сучасного суспільного розвитку є дисбаланс між темпами економічного зростання та вимогами екологічної безпеки. Недостатній рівень культури праці й споживання також посилює тиск на природне середовище, наближаючи його до межі екологічної стійкості, за якою можливі кризові або навіть катастрофічні зміни. Ці процеси негативно впливають на життєдіяльність як окремої людини, так і суспільства в цілому. Усвідомлення зазначених проблем призвело до того, що міжнародна спільнота визнала необхідність формування у людей цінностей сталого способу життя як пріоритет XXI століття та фундамент довготривалого збалансованого розвитку людства.

З метою реалізації цих завдань у 2003 році міністри охорони навколишнього середовища країн – членів Європейської економічної комісії ООН підписали «Заяву про освіту для сталого розвитку». На її основі в березні 2005 року у місті Вільнюс відбулася нарада високого рівня, під час якої представники міністерств освіти та охорони довкілля ухвалили Стратегію освіти для сталого розвитку Європейської економічної комісії ООН і Вільнюські рамки її впровадження. Крім того, за рішенням Ради ЮНЕСКО 2005–2015 роки були оголошені Десятиріччям освіти для сталого розвитку.

Відповідно до Закону України «Про освіту» (2017 рік), основною метою освіти є всебічний розвиток особистості як найвищої соціальної цінності, підвищення рівня освіченості громадян з метою забезпечення сталого розвитку держави та реалізації її європейського вибору.

У концепції Нової української школи однією з десяти ключових компетентностей визначено «екологічну грамотність і здорове життя», яка передбачає вміння раціонально та обдуманно використовувати природні ресурси. Серед основних засад Нової української школи – принцип

безперервної освіти, що передбачає цілісний процес виховання, навчання та формування особистості від народження протягом усього життя [21].

Питання інтеграції ідей сталого розвитку в освітній процес активно досліджуються такими науковцями, як О. Безсонова, Н. Гавриш, О. Орлова, О. Пометун, Н. Пустовіт, А. Степанюк, І. Сущенко та ін.

У контексті демократизації суспільства та реалізації реформ Нової української школи особливої значущості набуває концепція гуманізації освітнього середовища. Йдеться про створення сприятливих умов для всіх учасників освітнього процесу, що надають дитині сенс життя, мотивують до пізнання, пробуджують творчість і забезпечують єдність між учителями, учнями та батьками на основі духовної близькості, взаєморозуміння та співпраці.

Розвиток особистості в такому середовищі сприяє зміцненню та збагаченню суспільства, відкриваючи нові горизонти для його прогресу. Соціальні зміни, трансформація суспільної свідомості та зміщення ціннісних орієнтирів вимагають пошуку нових підходів у сфері освіти, які не лише спираються на попередній досвід, а й створюють умови для формування сприятливого, гуманного освітнього простору.

Дослідження освітнього середовища визначається українськими та зарубіжними науковцями як одне з ключових педагогічних завдань. Вважається, що вирішення цього питання сприятиме педагогізації середовища – його цілеспрямованій зміні з метою підсилення виховного впливу на особистість у процесі навчання.

Питання впливу середовища на розвиток творчого потенціалу особистості вивчали такі видатні педагоги, як А. Макаренко, В. Сухомлинський, О. Захаренко. Проблематику культурного середовища досліджували А. Трошева, Н. Романченко, а освітнього – А. Воронін, С. Дерябо, В. Слободчиков.

Актуальність цієї проблематики, її теоретична й практична значущість, а також потреба в глибшому дослідженні стали підґрунтям для вибору теми

магістерської роботи: «Вплив принципів сталого розвитку на формування сучасного освітнього середовища школи».

Об'єкт дослідження: освітнє середовище сучасної школи.

Предмет дослідження: впровадження принципів сталого розвитку на формування сучасного освітнього середовища школи.

Мета дослідження: теоретичне обґрунтування принципів сталого розвитку на формування сучасного освітнього середовища школи та його дизайнерське проєктування.

Завдання дослідження:

1. Розглянути історичний аспект формування освітнього середовища школи, орієнтованого на сталий розвиток.

2. Охарактеризувати формування освітнього середовища школи на засадах сталого розвитку.

3. Визначити принципи сталого розвитку у проєктуванні освітнього середовища школи.

4. Розглянути впровадження принципів сталого розвитку у проєктуванні освітнього середовища школи.

5. Обґрунтувати етапи проєктування новаторського рішення благоустрою пришкільної території школи.

6. Розкрити практичне значення проєкту та перспективи його реалізації.

Для досягнення поставленої мети і виконання завдань застосовувалися такі методи дослідження: теоретичні методи: аналіз, синтез і узагальнення наукової літератури з проблеми; порівняльний аналіз концепцій сталого розвитку в освіті; класифікація та систематизація педагогічних підходів; практичні методи: моделювання освітнього середовища з урахуванням принципів сталого розвитку.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (40 найменувань) та додатків.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРИНЦИПІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ У ФОРМУВАННІ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ШКОЛИ

1.1. Історичний аспект формування освітнього середовища школи, орієнтованого на сталий розвиток

Вперше поняття «сталий розвиток» було офіційно вжите у 1987 році в доповіді Комісії ООН на чолі з Гро Гарлем Брунтланд, що мало назву «Наше спільне майбутнє». У «Енциклопедії освіти» сталий розвиток описується як регульований соціально-економічний процес, який є більш організованим, ніж сучасні моделі розвитку. Він передбачає тривалий позитивний поступ у суспільстві, що враховує як сучасні, так і майбутні потреби, і базується на використанні новітніх технологій [9].

Проте окремі дослідники, зокрема В. Гусев та О. Мужилко, звертають увагу на некоректність перекладу англійського терміна «sustainable development» як «сталий розвиток» чи «стійкий розвиток». Сталий розвиток – це динамічний процес змін, що здійснюються через цілеспрямовану діяльність людей, яка має на меті досягнення гармонії у взаєминах: між людьми всередині суспільства; між суспільством і природою [7].

Сталий розвиток розглядається як стратегія виживання та безперервного прогресу як для людської цивілізації загалом, так і для окремих країн. Важливим елементом цієї стратегії є збереження навколишнього середовища, передусім біосфери, без якої розвиток людства неможливий. На думку науковців А. Масловської, А. Садовенка, В. Середи, А. Циплюк, сталий розвиток суспільства полягає у способі людської діяльності, за якого не завдається значної шкоди природним системам [27]. Тобто взаємозалежність між людиною і природою є двосторонньою: людина

залежить від природи, але й природа вже не може існувати без бережного ставлення до неї людини. Цей екологічний (природоохоронний) аспект є ключовим у концепції сталого розвитку. Сучасне бачення сталого розвитку включає також і соціальний вимір, який охоплює: політичні, ідеологічні, моральні, культурні аспекти.

Таким чином, завдання сталого розвитку – не лише забезпечити виживання людства як біологічного виду, а й сприяти накопиченню, збереженню та передаванню людського потенціалу – знань, культурних надбань, ресурсів – майбутнім поколінням.

Концепція сталого розвитку базується на кількох ключових положеннях, які охоплюють екологічну, економічну, соціальну та освітню сфери, а також міжнародну співпрацю.

Серед основних принципів:

- забезпечення природо-екологічної стабільності, яке має відбуватись шляхом біотичної регуляції навколишнього середовища – тобто через підтримку природних механізмів екологічної рівноваги;

- економічний розвиток повинен здійснюватися на основі радикально зміненої ринкової системи, яка враховує екологічні обмеження;

- соціальний розвиток має гарантувати рівні можливості, соціальну захищеність і гідність для всіх учасників процесу;

- екологізація свідомості населення, що повинна реалізовуватись через освітні системи та засоби масової інформації, спрямовані на формування екологічної культури;

- міжнародне співробітництво – необхідна умова для досягнення глобальних цілей сталого розвитку [2].

На думку дослідників В. Прилипко, В. Боголюбов та Л. Піскунова, які акцентують увагу на тому, що ідея сталого розвитку є актуальною і відображає зміни у світогляді, пов'язані з новим розумінням зв'язку між економікою та природою, визнає обмеженість ресурсів екосистеми, яка не здатна безкінечно зростати, спонукає до переходу від кількісного зростання

до якісного розвитку – такого, що фокусується на поліпшенні добробуту, ефективності та екологічної безпеки [22]. Одним із важливих положень концепції сталого розвитку є те, що економічна діяльність повинна враховувати можливості природи.

Сталий розвиток – це динамічний процес змін, у якому всі складові – економічні, соціальні, екологічні та культурні – взаємопов'язані та узгоджені між собою. Основна мета цього процесу полягає в тому, щоб гарантувати довготривале існування людського суспільства, яке здатне задовольняти свої потреби як сьогодні, так і в майбутньому [7].

Центральним ресурсом у цьому процесі виступає людина. Саме вона є ключовою рушійною силою, яка здатна активізувати всі інші ресурси – природні, економічні, технологічні. Людина – найвища цінність сталого розвитку, і від її здатності діяти відповідально, розумно й творчо залежить майбутнє всього суспільства.

Таким чином, у межах стратегії сталого розвитку людина не лише існує в середовищі інноваційної культури, але й активно формує її, виступаючи носієм змін. Особистість бере участь у трансляції вже існуючих цінностей, водночас проявляючи креативність у створенні нових культурних моделей, що забезпечують узгодженість та спрямованість суспільного прогресу.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства і державної політики ідеї сталого розвитку поступово інтегруються в усі сфери життєдіяльності – від діяльності органів влади та організацій до побуту звичайного населення. Одним із ключових документів, що визначає напрям цього процесу, є проєкт «Стратегія сталого розвитку України до 2030 року» [29]. Цей стратегічний документ покликаний систематизувати та спрямувати зусилля держави та суспільства на досягнення цілей сталого розвитку у довгостроковій перспективі. У ньому визначено ключові вектори розвитку українського суспільства, які мають бути орієнтирами для прийняття рішень на всіх рівнях. Стратегічне бачення сталого розвитку України ґрунтується на

забезпеченні національних інтересів країни та виконанні її міжнародних зобов'язань щодо переходу до сталого розвитку.

Основною причиною появи освіти для сталого розвитку стало усвідомлення науково-педагогічною спільнотою необхідності кардинальних змін у сучасній освітній парадигмі. Ці зміни спрямовані на підтримку сталого розвитку суспільства, економіки та навколишнього середовища. Ключовим аспектом такої освіти є переорієнтація змісту та форм навчання на модель міждисциплінарної освітньої діяльності. Це означає, що освітній процес має об'єднувати знання з різних галузей науки та практики для формування цілісного розуміння складних взаємозв'язків у світі.

Як підкреслюють дослідники В. Карамушка, О. Пошетун, основними завданнями освіти для сталого розвитку, згідно з «Порядком денним на ХХІ століття», є:

- забезпечення просвіти громадян усіх вікових категорій щодо проблем розвитку та збереження навколишнього середовища;
- включення концепцій сталого розвитку і охорони природи у всі навчальні програми з детальним аналізом причин основних глобальних екологічних загроз [12; 23].

Відомий український науковець В. Кремень зазначає, що освіта є одним із найважливіших чинників у формуванні цінностей сталого розвитку. В Україні розвиток освіти для сталого розвитку відбувається переважно на базі екологічної освіти, яку вважають найважливішим елементом і концептуальною основою освіти для сталого розвитку [14].

Однак важливо розуміти, що освіта для сталого розвитку є значно ширшою і відрізняється від екологічної освіти за своїм змістом і функціями. По-перше, це – методологічні цільові настанови, які спрямовані на формування нового типу освіти. По-друге, освіта для сталого розвитку не є окремою, чітко структурованою вертикальною освітньою системою. Замість цього вона проникає і пронизує практично всі галузі освіти – природничу, гуманітарну, технічну, тобто охоплює різні напрямки навчання.

Становлення освіти для сталого розвитку ґрунтується на міжнародних угодах та документах, які підкреслюють необхідність реформування основ сучасної освіти. Серед найважливіших документів, які вплинули на розвиток цієї освіти, – Дакарські рамки дій 1999 року, Софійська декларація про освіту для дорослих 2002 року, а також Міжнародна програма роботи в сфері освіти, інформування громадськості і підготовки кадрів ООН (КУР ООН, 1996 р.). Ці документи акцентують увагу на тому, що сучасна освіта має змінюватися, щоб відповідати викликам сталого розвитку.

І. Попова наголошує, що в Україні формується усвідомлення необхідності розбудови освіти для сталого розвитку як ключового етапу формування нового мислення, заснованого на принципах сталості та бережного ставлення. Запровадження такої освіти має привести до конкретних дій членів суспільства, а також до створення соціальних стратегій і проєктів для їх реалізації [25].

Автори Л. Масловська, А. Садовенко та В. Середа підкреслюють важливість навчання молоді практичним навичкам і умінням для здійснення навіть невеликих, але значущих змін на місцевому рівні. Вони акцентують, що соціальна мобілізація потребує підготовлених і ініціативних фахівців нового покоління [27].

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки визначає одним із ключових напрямів державної освітньої політики розвиток наукової та інноваційної діяльності, підвищення якості освіти на інноваційній основі та переорієнтацію змісту освіти на цілі сталого розвитку. Основні підходи до освіти для сталого розвитку в Україні були розроблені в рамках Міжнародного проєкту «Освіта для сталого розвитку в дії» [20].

Аналіз зарубіжного досвіду показує, що питання сталого розвитку та освіти для сталого розвитку широко досліджуються науковцями, педагогами, політичними та громадськими діячами. Дослідники Ч. Горейзі, Дж. Кальвано, Л. Саве, Ч. Гопкінс підкреслюють роль освіти та соціальної роботи у поширенні ідей сталого розвитку в суспільстві [36].

Викладач Мельбурнського технологічного університету А. Гоу провела порівняльний аналіз екологічної освіти та освіти для сталого розвитку на основі вивчення Закону про екологічну освіту США та програм Англії, Канади, Швеції, дійшовши висновку про подібність цих напрямків у цих країнах [37].

Згідно з дослідженнями Ж. Бове-де По, Н. Джеріцке, Д. Олссона та Б. Чіфора [39], освіта для сталого розвитку є обов'язковою складовою системи освіти Швеції і вважається перспективою розвитку шкільної освіти. Завдання сталого розвитку включені в навчальні програми на всіх рівнях, а їх впровадження підтримується політичними організаціями, органами влади та неурядовими фондами.

У Фінляндії існує спеціальний план сталого розвитку для освітніх закладів, який охоплює не лише освітній процес, а й адміністративно-господарську діяльність. Реалізація завдань освіти для сталого розвитку здійснюється через навчальні програми та позаурочні заходи, такі як дослідження й акції. Керують цією роботою екологічні координатори, призначені в кожному закладі освіти, що обирає курс на сталий розвиток. Для мотивації створено систему критеріїв оцінки діяльності закладів у цій сфері, а найкращі отримують Національний сертифікат сталого розвитку. Наразі понад 15 % освітніх установ Фінляндії мають цей сертифікат [38].

У Німеччині було розроблено Національний план дій, спрямований на впровадження освіти для сталого розвитку у систему освіти країни. Для реалізації цього плану було об'єднано зусилля різних державних міністерств, парламенту, наукової спільноти, неурядових організацій та засобів масової інформації. В результаті з'явилися конкретні заходи, які допомагають інтегрувати ідеї сталого розвитку у різні галузі освіти, сприяючи формуванню свідомості та відповідальності серед учнів та студентів.

В Ізраїлі процес впровадження освіти для сталого розвитку має особливий підхід. Заклади освіти, які успішно проходять процедуру сертифікації, отримують так званий Зелений Сертифікат. Цей документ

видається міжвідомчою комісією суддів і ґрунтується на низці критеріїв, які відображають рівень сталого розвитку закладу освіти. Серед цих критеріїв – зменшення кількості відходів і їх належна утилізація, внесення до навчального плану не менше тридцяти годин, присвячених освіті для сталого розвитку, а також функціонування спеціальної Зеленої ради, до складу якої входять учні чи студенти, що координують відповідні заходи. Крім того, заклади освіти проводять різноманітні акції та заходи у громаді, спрямовані на підтримку ідей сталого розвитку [40].

Дослідник М. Мелманн особливо підкреслює, що головною метою освіти для сталого розвитку є не просто передача теоретичних знань, а формування у молоді практичних умінь і навичок, які дозволять їм діяти на користь сталого розвитку суспільства. За його словами, важливим завданням є визначення напрямів і масштабів сталого розвитку, а також відбір і постійне вдосконалення методів навчання, що дозволяють ефективно впроваджувати ці знання. М. Мелманн також наголошує на необхідності переорієнтації освітнього процесу на життєвий досвід учнів і розвитку колективних форм навчання. Він вважає, що освіта для сталого розвитку має бути міждисциплінарною, інтегративною і водночас гнучкою, щоб учні могли приймати локальні рішення, усвідомлюючи їх глобальне значення [18].

Таким чином, на прикладі різних країн видно, що освіта для сталого розвитку стає не просто навчальною дисципліною, а комплексним процесом, що охоплює як навчальний план, так і позаурочні заходи, організаційну діяльність закладів освіти та активну участь учнів і студентів у реалізації принципів сталості.

Для кращого розуміння поняття «навички, орієнтовані на сталий розвиток», варто звернутися до аналізу взаємозв'язку між трьома ключовими поняттями: «знання», «вміння» та «навичка», які перебувають у певній лінійній залежності.

Знання, як зазначає С. Гончаренко, – це особлива форма духовного засвоєння результатів пізнання, яка відображає процес сприйняття та

розуміння дійсності. Воно характеризується усвідомленням істинності отриманої інформації і виражається у вигляді понять, суджень, умовиводів, концепцій та теорій. Знання має дві важливі соціальні функції: по-перше, воно матеріалізується у вигляді технічних пристроїв, технологічних процесів, і таким чином слугує розвитку виробництва; по-друге, знання перетворюється на переконання, що стають керівництвом до практичної дії [6].

Однак знання не є достатнім компонентом ефективної діяльності. Важливими складовими є також вміння і навички. У «Українському педагогічному словнику» поняття «вміння» розглядається як набута завдяки знанням чи досвіду здатність виконувати певні дії. Воно виражає підготовленість до практичних або теоретичних завдань, що виконуються швидко, точно і свідомо [6].

Таким чином, у контексті сталого розвитку, навички – це не лише окремі дії, а й практична реалізація знань і вмінь, що спрямовані на підтримку і розвиток принципів сталості у різних сферах життя.

I. Малафійк підкреслює, що уміння є основою для готовності людини виконувати певну діяльність, базуючись на набутому знанні. При багаторазовому застосуванні умінь вони стають автоматизованими, тобто переходять на рівень, де контроль над діями відбувається несвідомо. Саме в цьому процесі уміння перетворюються на навички, що діють без потреби у постійному свідомому регулюванні [15].

Відтак, поняття «навички, орієнтовані на сталий розвиток» можна розуміти як автоматизовані дії, які виконуються на основі ціннісного ставлення до природи, людей і навколишнього середовища, а також спрямовані на задоволення власних життєвих потреб.

Таким чином, аналізуючи поняття «сталий розвиток» і «навички, орієнтовані на сталий розвиток», можна стверджувати – це процес виховання та навчання, спрямований на формування в учнів знань, навичок, цінностей та мотивацій, які сприяють сталому (збалансованому) розвитку суспільства,

економіки та довкілля. Основна мета – підготувати учнів до свідомого, відповідального життя та діяльності в сучасному світі.

1.2. Формування освітнього середовища школи на засадах сталого розвитку

Сучасний етап розвитку суспільства ставить освітнє середовище як одне з найважливіших складових якісної освіти. Це середовище не лише сприяє всебічному розвитку особистості, а й готує її до складних викликів XXI століття. У світі, де постійно відбуваються зміни, зростає роль цифрових технологій, а також з'являється все більше вимог щодо інклюзії і компетентнісного підходу, освітній простір набуває нового, більш широкого значення. Він стає не просто місцем для передачі знань, а потужним інструментом, який допомагає формувати в молоді соціальні, емоційні та пізнавальні навички, необхідні для успішного життя.

Водночас у науковому середовищі терміни «освітній простір» та «освітнє середовище» часто вживаються як синоніми, однак між ними є певні відмінності.

Освітній простір розглядається як ширше поняття, що охоплює соціально-педагогічний феномен на різних рівнях освітньої діяльності. Він включає фізичні, інформаційні, соціальні та культурні складові, які впливають на процес освіти. Цей простір може охоплювати всю систему закладів освіти, інформаційно-ресурсну базу, взаємозв'язки між різними установами, освітні програми та політичні рішення, які формують освітню політику. Важливо, що освітній простір відображає широкий суспільний контекст і включає як формальні, так і неформальні форми навчання [19].

Освітнє середовище має більш прикладний, практичний характер і стосується конкретних умов, створених безпосередньо в межах закладу освіти чи іншого простору, де відбувається освітній процес. Воно охоплює фізичний простір – такі елементи, як класи, аудиторії, технічне оснащення, –

а також соціальні взаємодії між учнями та педагогами, емоційний клімат і педагогічні методики, що використовуються [19].

Основна відмінність між цими поняттями полягає у масштабі: освітній простір – це макрорівневий концепт, який включає всю систему освіти загалом і її соціокультурні умови, тоді як освітнє середовище – це мікрорівневий аспект, що відображає безпосередні умови та ресурси, які впливають на навчання в конкретному освітньому закладі чи класі.

Особливо важливо це у контексті сучасних реформ в освіті, зокрема в рамках впровадження Концепції Нової української школи, де і «освітній простір», і «освітнє середовище» розглядаються як частини єдиної системи. Ця система орієнтована на створення комфортного, безпечного, інклюзивного й мотивуючого середовища, що сприяє всебічному розвитку здобувача освіти [21].

Поняття «середовище» є багатограним і використовується в різних наукових галузях, таких як екологія, соціологія, психологія та педагогіка. Загалом середовище розуміється як сукупність зовнішніх умов, впливів і факторів, які оточують певний об'єкт, впливаючи на його існування, розвиток та діяльність. Це поняття охоплює як матеріальні, так і нематеріальні елементи, що визначають взаємозв'язок між об'єктом і навколишнім світом [10].

У педагогічному контексті середовище розглядається як комплекс умов, які оточують здобувача освіти або інших учасників освітнього процесу і безпосередньо впливають на їхній розвиток, навчання та соціалізацію. Ці умови можуть бути фізичними – такими як простір, наявні ресурси, технічне оснащення – або соціальними, які включають взаємовідносини між учасниками навчання, емоційний клімат, а також культурні цінності. Таким чином, середовище виступає чинником, що забезпечує взаємодію людини з навколишнім світом, сприяючи її адаптації, розвитку і здобуттю знань.

У сфері освіти поняття середовища набуває особливого значення, оскільки саме воно формує ті умови, в яких відбувається навчальний та

виховний процес. Освітнє середовище впливає на учня зовні, взаємодіючи з його внутрішніми характеристиками – мотивацією, здібностями, інтересами. Важливо відзначити, що середовище в освіті – це не просто пасивний фактор, а активний учасник, який може не лише стимулювати та спрямовувати розвиток особистості, але й, за певних умов, обмежувати його [11].

Отже, середовище в цілому є динамічною, багаторівневою системою взаємозв'язків. Воно забезпечує існування і розвиток особистості в певних умовах, поєднуючи різні фактори і впливи. Виходячи з цього, «освітнє середовище» конкретизується як система умов і впливів, які можуть як сприяти, так і заважати реалізації освітніх і виховних завдань.

В останні роки поняття «освітнє середовище» зазнало значної деталізації та класифікації як сукупності різних мікросередовищ, де створюються оптимальні умови для організації і реалізації різних форм навчальної взаємодії між учасниками освітнього процесу.

Українська дослідниця О. Єжова трактує освітнє середовище як «систему умов існування, формування й діяльності особистості в процесі засвоєння нею систем наукових знань, практичних умінь і навичок, а також виховання й навчання» [10].

Науковець А.Віневська наголошує, що освітнє середовище є основою освітнього процесу, яке має мобільний та цілеспрямований характер, що дає змогу здобувати освіту в будь-якому місці й за індивідуальним графіком завдяки міжособистісній взаємодії через електронні засоби навчання [4].

Дослідниця С. Фокша визначає освітнє середовище як «систему впливів і умов формування особистості та можливостей для її розвитку, що містяться у соціальному й просторово-предметному оточенні» [31].

М. Братко визначає освітнє середовище як «багаторівневу систему умов, обставин, чинників і можливостей, що забезпечують оптимальні параметри освітньої діяльності суб'єкта освіти у всіх її аспектах: цільовому, змістовому, процесуальному, результативному та ресурсному». Авторка підкреслює, що освітнє середовище є «інтегральним, цілісним фактором,

який суттєво впливає на розвиток і становлення особистості, зокрема на її поведінку, здібності, потреби, інтереси та свідомість» [1].

Отже, у сучасному розумінні освітнє середовище – це природне або штучно створене оточення, у якому перебувають учасники освітнього процесу. Воно включає зміст і засоби освіти, педагогічні умови, навчальні ситуації, а також систему взаємин між людьми, об'єднаними спільною педагогічною діяльністю. Головна мета освітнього середовища – забезпечити продуктивну творчу діяльність особистості та сприяти її освітньому розвитку.

Сучасне освітнє середовище в межах Концепції Нової української школи (НУШ) та Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища є багатокомпонентною системою, спрямованою на створення умов для всебічного розвитку кожної дитини. Основні структурні компоненти освітнього середовища, які забезпечують комфорт, безпеку, мотивацію до навчання та формування ключових компетентностей учнів, що включають:

- фізичний компонент: створення безпечного та комфортного навчального простору;
- психолого-педагогічний компонент: забезпечення емоційного благополуччя учнів і формування позитивного клімату в школі;
- інформаційно-цифровий компонент: доступ до сучасних інформаційних ресурсів і технологій;
- соціокультурний компонент: розвиток соціальних компетентностей, громадянської свідомості та культурної ідентичності;
- організаційно-управлінський компонент: забезпечує ефективну організацію освітнього процесу [8].

З педагогічної точки зору, освітнє середовище розглядається як сукупність матеріальних, соціальних, інформаційних та психологічних чинників, що впливають на процес навчання і виховання. Воно включає не лише фізичний простір – заклади освіти, класні кімнати, технічне

забезпечення, – а й атмосферу взаємодії між учасниками освітнього процесу: учнями, педагогами, батьками та громадою. Освітнє середовище визначає характер комунікації, доступ до ресурсів та можливості для самореалізації кожного учасника [8].

Одним із ключових аспектів освітнього середовища є його вплив на формування особистості учня. У сучасних освітніх концепціях середовище виступає не лише як підтримуючий фактор, але й як активний учасник освітнього процесу. Воно стимулює пізнавальну активність, формує мотивацію до навчання, забезпечує умови для творчого самовираження та розвитку критичного мислення.

Ключовим компонентом освітнього середовища є його соціальна складова, яка охоплює взаємодію між учасниками освітнього процесу на засадах партнерства, співпраці та взаємоповаги. Особливої актуальності цей аспект набуває в рамках Нової української школи, що орієнтується на педагогіку партнерства, де роль учителя трансформується в фасилітатора, а учень стає активним учасником освітнього процесу.

Сутність освітнього середовища визначається його динамічністю – постійною зміною під впливом соціальних, культурних і технологічних факторів. В сучасних умовах особливе значення мають інформаційно-цифрові ресурси, які стають невід’ємною складовою освітнього середовища. Цифрові технології розширюють можливості навчання, роблять його більш доступним та інтерактивним, водночас підкреслюючи необхідність формування інформаційної культури у всіх учасників освітнього процесу.

Освітнє середовище виконує також інклюзивну функцію, забезпечуючи рівні умови навчання для всіх учнів незалежно від їхніх індивідуальних потреб і особливостей. Це потребує створення безпечного і комфортного простору, який враховує індивідуальні характеристики кожної дитини та сприяє її гармонійному розвитку.

Освіта для сталого розвитку є особливою формою освіти, яка має на меті підготувати молоде покоління до життя в майбутньому, орієнтованому

на сталість і якість життя. Як зазначає Р. Маккеун, освіта для сталого розвитку відрізняється від простого інформування про концепції сталого розвитку тим, що передбачає практичне застосування знань і навичок, необхідних для створення безпечного і стійкого суспільства [38].

Д. Тілбері та Д. Вортман акцентують увагу на ключових складових освіти для сталого розвитку, серед яких – здатність уявити бажане майбутнє та вибрати шляхи його досягнення, критичне мислення, системне бачення, вміння будувати партнерські стосунки і брати участь у прийнятті рішень. Ці складові допомагають учням і студентам не лише усвідомити складність сучасних викликів, а й активно долучатися до їх розв'язання [40].

Р. Андерсон відзначає, що освіта сталого розвитку характеризується інтегрованим підходом, який поєднує економічний і соціальний розвиток, а також підкреслює важливість розуміння культурної, природної та економічної різноманітності. Важливою є також відповідальність за умови життя і навколишнє середовище, розвиток громадянської активності і врахування як регіональних, так і глобальних контекстів [35].

Аналіз сучасних педагогічних джерел показує, що поняття «освіта для сталого розвитку» є багатограним і має різні аспекти. Це поняття поступово набуває власного змісту, що відрізняється від простого набору його складових частин. Як педагогічне явище, освіта сталого розвитку потребує чіткого визначення ключових понять і методологічних основ. Таке уточнення є важливою умовою для підвищення ефективності впровадження освітніх програм і діяльності, спрямованих на реалізацію завдань освіти для сталого розвитку.

Поняття «освіта для сталого розвитку» складається з двох ключових частин. Перша – це «освіта», яка виступає як загальний, широковживаний термін і позначає сферу суспільного життя, що охоплює навчання, виховання та розвиток людини. Друга частина – «сталий розвиток», яка визначає мету освітньої діяльності і робить цей термін унікальним, підкреслюючи орієнтацію на довготривалі, збалансовані зміни в суспільстві. «Освіта для

сталого розвитку» (education for sustainable development) можна трактувати як інтеграцію навчання, виховання і просвіти, спрямованих на досягнення сталого розвитку [7].

Термін «сталий розвиток» слід розуміти як стратегію переходу суспільства до нового якісного стану, в якому людина і природа співіснують у гармонії. Це процес, що забезпечує довготривалий, синергетичний розвиток таких систем, як суспільство та біосфера. Об'єднуючи поняття «освіта» з ціллю «сталого розвитку», утворюється нове поняття – «освіта для сталого розвитку».

Освіта для сталого розвитку поєднує три ключові аспекти: екологічний, соціальний і економічний. Екологічний аспект спрямований на формування екологічної компетентності громадян, що включає набуття знань, умінь та цінностей, пов'язаних із захистом природи і розвитком екологічної свідомості. Соціальний аспект розкриває умови життя та взаємодії людей у суспільстві, торкаючись таких тем, як права людини, здоров'я, громадянська освіта, рівність і багатокультурність. Економічний аспект пов'язаний із розвитком сталих виробничих і господарських відносин, що забезпечують відповідальний підхід до ресурсів і економіки [7].

Окрім цього, важливою характеристикою освіти сталого розвитку є її безпековий напрям. Під безпекою розуміють не лише захист, а перш за все запобігання загрозам екологічного, національного, військового чи технологічного характеру. Освіта сталого розвитку має сприяти формуванню таких умов, щоб захищати інтереси людей і природи, зберігати баланс біосфери і суспільства, своєчасно виявляти та нейтралізувати потенційні загрози, а також забезпечувати потреби майбутніх поколінь.

Однією з важливих особливостей освіти для сталого розвитку є її неперервний, безперервний характер. Це означає, що освіта сталого розвитку забезпечує постійне оновлення знань, розвиток навичок і цінностей протягом усього життя людини. Головним чинником такої неперервної освіти є суспільна потреба формувати новий тип свідомості та культури, а також

розвивати особистий потенціал громадян для забезпечення сталого розвитку на всіх етапах життя.

Найважливішою особливістю освіти сталого розвитку є її вплив на ціннісно-мотиваційну сферу особистості. Саме через цінності і мотивацію регулюється поведінка людини і її ставлення до світу. Тому зміна суспільства в напрямку сталого розвитку неможлива без зміни системи цінностей. Формування власних, глибоко усвідомлених екологічних та етичних цінностей – основне завдання освіти сталого розвитку, бо лише така внутрішня мотивація є дійсно стійкою і ефективною у підтримці сталого способу життя.

Освіта для сталого розвитку є особливим типом освіти, який поєднує в собі соціальні, економічні та екологічні складові, а також безпекові та ціннісно орієнтовані аспекти. Філософською основою освіти сталого розвитку виступає гуманізм, а її спрямованість – футуристична, адже вона орієнтована на майбутнє суспільства і формування нових підходів до взаємодії людини з природою. Важливою особливістю є суб'єктно-суб'єктний підхід до тих, хто навчається, що передбачає активну взаємодію між учасниками освітнього процесу.

Отже, поняття «освітнє середовище» як педагогічного явища охоплює широкий спектр компонентів і взаємозв'язків, що забезпечують всебічний розвиток особистості. Його сутність полягає у створенні інтегративного простору, де кожен учасник освітнього процесу має можливість для зростання, самореалізації та гармонійного розвитку. У сучасних умовах освітнє середовище виступає платформою для реалізації ключових завдань освіти, спрямованих на формування компетентної, соціально відповідальної та творчої особистості. Освіта для сталого розвитку – це не просто новий формат або окрема складова освітнього процесу, а новий зміст і головна мета сучасної освіти. Вона передаватиме наступним поколінням не лише знання, а й цінності, які спрямовані на розв'язання глобальних викликів та забезпечення виживання людства. Ця освіта стане потужним інструментом

досягнення коеволюції між суспільством і біосферою, гармонійного розвитку людини та природи.

Висновки до першого розділу

У результаті аналізу наукових джерел та узагальнення досвіду розвитку освіти з'ясовано, що становлення освітнього середовища школи в контексті сталого розвитку має глибокі історичні корені та пов'язане з еволюцією суспільних запитів, педагогічних концепцій і глобальних викликів.

Вивчення історичного аспекту показало, що поступовий перехід від традиційної школи до школи, зорієнтованої на цінності сталого розвитку, відбувався під впливом ідей гуманізації освіти, формування екологічної культури та соціальної відповідальності учасників освітнього процесу. Це заклало передумови для усвідомлення ролі школи як середовища, яке не лише передає знання, а й формує здатність жити в гармонії з природою й суспільством.

Розгляд проблеми формування освітнього середовища школи на засадах сталого розвитку дав змогу визначити його як комплекс умов, що сприяють гармонійному поєднанню освітніх, екологічних, соціокультурних і економічних чинників. Освітнє середовище, побудоване на принципах сталого розвитку, спрямоване на інтеграцію знань і практик, виховання екологічної свідомості, формування цінностей відповідального ставлення до довкілля, суспільства та власного майбутнього.

Отже, перший розділ дозволив обґрунтувати, що принципи сталого розвитку виступають методологічною та світоглядною основою модернізації шкільного освітнього середовища, роблять його відкритим, динамічним та орієнтованим на розвиток особистості й суспільства в цілому.

РОЗДІЛ 2.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ШКОЛИ НА ПРИНЦИПАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

2.1. Принципи сталого розвитку у проєктуванні освітнього середовища школи

Сучасна система освіти, яка трансформується в межах реформи Нової української школи, ставить перед педагогами та закладами освіти нові завдання, зокрема – розвиток у здобувачів освіти ключових компетентностей, необхідних для успішного життя в умовах динамічних змін. Однією з таких компетентностей є інноваційність, яка проявляється в умінні генерувати нові ідеї, критично оцінювати ситуації, приймати нестандартні рішення, адаптуватися до змін і самостійно ініціювати покращення.

Формування цієї компетентності в учнів базується на застосуванні кількох взаємопов'язаних наукових підходів. Найбільш ефективними серед них є гуманістичний, системний і діяльнісний підходи. Кожен із них виконує свою важливу функцію в організації освітнього процесу та взаємодоповнює інші.

У центрі гуманістичного підходу перебуває дитина як унікальна особистість. Цей підхід орієнтує педагогів на створення умов, у яких учень почувається комфортно, впевнено та вмотивовано. Отже, освіта розглядається не лише як процес передачі знань, а як засіб розвитку дитини, розкриття її індивідуальних здібностей, можливостей і внутрішнього потенціалу.

Гуманістичний підхід реалізується через:

- створення партнерських відносин між учнями й учителями;
- формування атмосфери взаємоповаги, довіри та відкритості;
- відмову від авторитарного стилю викладання;
- акцент на толерантному, підтримувальному ставленні до учня;

– розвиток мотивації до навчання через творчий пошук, самовираження та ініціативу [24].

Освітнє середовище у Новій українській школі не зводиться лише до технічного оснащення – сучасних меблів, інтерактивного обладнання чи нових підручників. Передусім, це – нові педагогічні підходи, у центрі яких – дитина, її потреби, емоційний стан та психологічний комфорт. Гуманізація освіти допомагає запобігати стресу, формує позитивне ставлення до школи, розвиває відповідальність за власне навчання та формує бажання до самореалізації.

У контексті формування інноваційності, гуманістичний підхід виступає важливою основою для: розвитку творчого мислення; мотивації до участі у пошуку та реалізації нових ідей; ініціювання учнями нових видів діяльності.

Системний підхід дозволяє побачити школу як багатофункціональну систему, у якій усі елементи – учні, вчителі, батьки, адміністрація, соціальне оточення – перебувають у тісній взаємодії. Освітній процес, у цьому випадку, не є ізольованим. Він постійно взаємодіє із зовнішнім середовищем – родиною, громадою, закладами культури, цифровим простором тощо.

Системний підхід дає можливість:

- спроектувати освітнє середовище як інноваційну систему, що готує учнів до змін;
- забезпечити цілісне впровадження інновацій – від ідеї до її практичної реалізації;
- створити умови для участі учнів і педагогів в інноваційних проектах (як локальних, так і міжнародних);
- підвищити якість освітнього процесу, залучаючи до нього інші підсистеми – родину, соціум, науку та культуру [26].

Діяльнісний підхід ставить в основу освітнього процесу активну участь учня у навчанні, де провідна роль належить не простому засвоєнню знань, а діяльності як процесу створення нового досвіду, продукту чи ідеї. Саме через

різні види діяльності учень навчається мислити, вирішувати проблеми, брати відповідальність за результат.

Завдяки діяльнісному підходу формуються такі навички, як: проєктне мислення; вміння працювати в команді; навички критичного аналізу інформації; готовність впроваджувати нові ідеї в практичну площину [28].

Застосування гуманістичного, системного та діяльнісного підходів створюють єдину педагогічну платформу для розвитку інноваційної компетентності учасників освітнього процесу. Таким чином, лише комплексне поєднання цих підходів дає змогу створити в закладі освіти сучасне середовище, в якому інноваційність стає не лише ключовою компетентністю, а й основою життєвої стратегії учня в умовах постійних змін.

Під принципами проєктної діяльності розуміють основні регулятивні положення, що визначають логіку і характер дій учасників освітнього процесу у сфері проєктування. Вони формують методологічну основу проєктування і слугують орієнтирами для вчителя при організації освітнього процесу [30].

До основних принципів проєктної діяльності належать:

1. Принцип прогностичності. Цей принцип виходить із сутності проєктної діяльності, яка орієнтована на результат. Проєктування передбачає створення уявлення про бажаний результат, який ще не існує, але до якого прагне педагог або учень. Іншими словами, кожен проєкт – це план дій, спрямований на досягнення передбаченого результату, що має бути реалізований у певній перспективі.

2. Принцип поетапності. Проєктна діяльність реалізується через послідовну зміну етапів – від формулювання задуму до його практичного втілення. Цей принцип передбачає: поступовий перехід від загальної ідеї до конкретної мети; розробку програми дій і визначення способів її реалізації; кожна наступна дія проєкту ґрунтується на результатах попередніх етапів, що забезпечує логічність і цілісність процесу.

3. Принцип зворотного зв'язку. Одна з ключових умов ефективної проєктної діяльності – систематичний аналіз проміжних результатів. Після завершення кожного етапу або окремої дії важливо отримати зворотний зв'язок, тобто оцінити їх ефективність, відповідність поставленій меті, виявити недоліки та здійснити корекцію подальших дій. Цей принцип забезпечує гнучкість проєкту та його адаптацію до змін у процесі реалізації.

4. Принцип продуктивності. Проєктна діяльність має бути спрямована на отримання конкретного результату, який має практичну або прикладну цінність. Ідеться не лише про створення матеріального продукту, а й про отримання нових знань, досвіду, навичок або соціального ефекту. Продуктивність проєктної діяльності полягає в її орієнтації на результат, який можна оцінити, застосувати або трансформувати в нову практику.

5. Принцип культурної аналогії. Цей принцип вказує на те, що результати проєктної діяльності мають бути узгодженими з культурними нормами, цінностями та зразками, прийнятими в суспільстві. Важливо, щоб у процесі пізнання та створення нового продукту учні мали можливість: порівнювати власні висновки з існуючими культурними досягненнями; формувати власне ставлення до культурних явищ; здійснювати осмислення знань через призму особистого досвіду. Таким чином, проєктна діяльність не лише розвиває інтелектуальні вміння, а й сприяє культурному самовизначенню особистості.

6. Принцип саморозвитку. Проєктна діяльність повинна сприяти розвитку самого учасника – як особистості, так і як суб'єкта навчання. У процесі реалізації проєкту виникають нові ідеї, питання, проблеми, які стають поштовхом до формування нових проєктів [30].

Отже, усі перелічені принципи є взаємопов'язаними і в сукупності створюють цілісну методологічну основу для ефективної організації проєктної діяльності в освітньому процесі. У процесі проєктування освітнього середовища особливого значення набуває дотримання традиційних, універсальних принципів навчання, які становлять основу

педагогічної науки і слугують орієнтирами для побудови ефективного освітнього простору. Ці принципи є позачасовими, адже їх дія зберігається незалежно від змін у змісті, формах чи технологіях навчання. Вони не лише спрямовують організацію освітнього процесу, а й визначають стратегії розвитку закладів освіти, особливо в умовах реформування.

Принципи сталого розвитку визначають сучасну філософію шкільного середовища: школа має стати моделлю відповідального співіснування людини, природи й суспільства. Освітнє середовище, побудоване на цих принципах, виховує покоління, здатне мислити глобально й діяти локально.

До принципів сталого розвитку формування сучасного освітнього середовища школи відносять:

- екологічність: застосування енергоефективних технологій, сортування відходів, озеленення пришкільних територій, створення «зелених класів»;

- соціальна відповідальність: інклюзивне середовища, створення умов для всіх учнів, налагодження партнерства з місцевою громадою;

- економічна доцільність: раціональне використання ресурсів, впровадження відновлюваних джерел енергії, оптимізація витрат;

- культурна спадкоємність: поєднання традиційних цінностей із сучасними інноваціями, підтримка шкільних проєктів у сфері культури, мистецтва та креативності [13].

Школа стає моделлю соціальної взаємодії, де учні вчать діяти відповідально у глобальному та локальному контексті. Приклади впровадження в Україні є створення «зелених класів» у рамках концепції Нової української школи; участь у міжнародній програмі Eco-Schools; участь у європейських проєктах «Green School» (Ірландія), фінські школи з «еко-дахами» та відкритими просторами для навчання; Future Classroom Lab (Брюссель).

Отже, принципи сталого розвитку мають фундаментальне значення для формування сучасного освітнього середовища школи. Їх реалізація сприяє

створенню простору, який відповідає потребам учнів, громади та суспільства в цілому. Такий підхід не лише оптимізує ресурси, але й виховує покоління, здатне мислити глобально та діяти відповідально на місцевому рівні.

Поряд із цими новими, гуманістично зорієнтованими положеннями, продовжують залишатися актуальними й традиційні принципи, що мають прикладне значення у проектуванні освітнього простору:

1. Діяльнісний принцип. Цей принцип передбачає чітку організацію освітньої діяльності суб'єктів – педагогів, учнів, керівників закладів освіти. Його реалізація вимагає: попереднього прогнозування майбутнього освітнього середовища; ретельного планування всіх етапів; розробки технологій проектування; постійного моніторингу результатів; проведення самооцінки та рефлексії. Таким чином, освітнє середовище постає не як статична система, а як проєктна реальність, яка постійно оновлюється та вдосконалюється відповідно до потреб і можливостей її учасників.

2. Культурологічний принцип. Цей принцип визначає людину не лише як споживача культури, а й як її творця та носія. Він орієнтує освітнє середовище на: засвоєння ціннісних орієнтирів; залучення до культурної спадщини; формування особистісної ідентичності через призму культури.

З позицій культурологічного підходу, кожна особистість проєктує свій розвиток на основі засвоєння культури. Таким чином, освіта стає не лише транслятором культурних цінностей і орієнтацій, а й середовищем їх оновлення [33].

Сучасне формування змісту шкільної освіти опирається на актуальні педагогічні тенденції та орієнтується на розвиток ключових компетентностей, затребуваних як у сьогоденні, так і в майбутньому. Таким чином, освітній зміст виступає як інструмент формування особистості, здатної мислити, діяти, співпрацювати і творити.

Отже, сучасна освіта в контексті інноваційних реформ Нової української школи має здійснюватися в оновленому освітньому середовищі, проектування якого базується на визначених принципах і кращих традиціях

педагогічної спадщини, що є однією з ключових організаційно-педагогічних умов розвитку компетентностей учнів.

2.2. Впровадження принципів сталого розвитку у проєктуванні освітнього середовища школи

Однією з актуальних проблем сучасного суспільства є складність формування гармонійних, екологічно стійких взаємин між людиною, природним та штучно створеним середовищем. У будь-якому середовищі людина проявляє сталі поведінкові стереотипи, які сформувалися внаслідок тривалого перебування в певному соціокультурному оточенні.

Наприклад, міський житель, перебуваючи в природному середовищі, часто прагне збереження звичного для себе рівня комфорту – наближеного до умов парку чи саду. Натомість сільський мешканець сприймає навіть у міських зелених зонах прояви неорганізованих ландшафтів, що нагадують природні луки, ліси або гори.

Ігнорування цих психосоціальних особливостей при ландшафтному проєктуванні міського житлового середовища може призвести до формування на підсвідомому рівні деструктивних моделей поведінки. До таких негативних наслідків належать:

- послаблення здатності орієнтуватися в просторі;
- неусвідомлена потреба у руйнуванні (включаючи акти вандалізму);
- прояви девіантної поведінки, особливо серед підлітків;
- порушення особистісної диференціації соціокультурних цінностей та етичних норм [34].

Таким чином, екологічно та психологічно вивірене проєктування освітнього середовища з урахуванням типових стереотипів сприйняття та поведінки молоді різного соціального досвіду є важливою умовою забезпечення соціальної гармонії, психологічного комфорту і сталого розвитку урбанізованих територій (Рис.2.1.).

На прикладному рівні беззаперечною є необхідність зосередження уваги на вихованні молоді, адже саме у перші десять років життя людини закладаються базові моделі поведінки, соціальні норми та цінності, які визначають її подальшу адаптацію в суспільстві. Формування свідомості молоді особистості, безумовно, розпочинається в родинному колі, однак відбувається на тлі загального соціального контексту.

Невідповідність або суперечність між родинними цінностями і тими, що панують у зовнішньому соціумі, може призводити до формування внутрішніх конфліктів у дитини. У результаті цього виникає психологічна нестабільність, що є одним із чинників розвитку девіантної (відхильної) поведінки. Таким простором у більшості випадків є заклад загальної середньої освіти – школа, гімназія або ліцей.

За допомогою мистецьких засобів архітектури, ландшафтного дизайну, дизайну інтер'єру тощо, варто формувати у свідомості учнів відчуття особистої причетності до шкільного середовища. Простір закладу освіти має сприйматись учнем як «свій» – такий, що не тільки відповідає його потребам, а й відображає індивідуальність і підтримує особистісний розвиток [13].

Емоційне переживання власної участі у формуванні середовища (через проєктну діяльність, благоустрій, спільне планування тощо) здатне значно знизити ризики девіантної поведінки, сприяючи формуванню екологічної свідомості, відповідального ставлення до простору та підвищенню загального рівня мотивації до гармонізації взаємин з оточенням.

Невідворотність процесів зміни освітньої парадигми в європейській Україні актуалізує потребу створення нового – принципово відмінного від радянського – освітнього середовища для дітей та підлітків. Цей виклик вимагає консолідації зусиль архітекторів, дизайнерів, педагогів, психологів та інших фахівців, залучених до формування простору, у якому навчається й виховується молоде покоління.

Особливо цінним є досвід країн Європи та Північної Америки, де на територіях закладів освіти активно впроваджуються інноваційні ідеї

ландшафтного дизайну [35]. При цьому перевага надається нетиповим, оригінальним архітектурно-ландшафтним рішенням, що формують унікальний освітній простір, спонукаючи учнів до творчої активності, ініціативності та відповідального ставлення до навколишнього середовища (Рис.2.2.).

Така концепція є прийнятною і зрозумілою для ментальності сучасного українця, особливо в умовах поступового звільнення від пострадянських стереотипів мислення. Авангардні просторові рішення не лише розширюють свідомість молоді, а й сприяють формуванню почуття гордості за свою школу як за унікальний, «свій» простір.

Крім того, естетичне та функціональне оновлення шкільного середовища стає потужним інструментом виховання, що сприяє розвитку екологічного мислення, альтруїстичних почуттів, соціальної відповідальності та емоційного комфорту учнів. Освітній простір таким чином перетворюється з нейтрального тла на активного учасника педагогічного процесу.

Одним із яскравих прикладів успішної взаємодії архітектури, природи та освітньої практики є вертикальний сад із унікальним дизайном, створений у внутрішньому дворі школи Josiah Quincy Elementary School (JQES), що розташована на Oak Street у Бостоні (США). Зелена стіна ефективно пом'якшила візуальну суворість сірого бетонного фасаду, наповнивши простір яскравими природними кольорами. Водночас вертикальний сад став потужним освітнім тригером: догляд за рослинами та спостереження за їх змінами впродовж усіх сезонів перетворилися на основу екологічного проєкту, який виховує у школярів відповідальне ставлення до довкілля [35].

У Канаді, в York House Senior School у Ванкувері, ландшафтний дизайн орієнтований на гнучкість, неформальну комунікацію та відкритість освітнього простору [35]. Архітектурно-просторове вирішення забезпечує органічний перехід навчальної діяльності з приміщень на відкрите повітря. Вхідна зона кампусу оформлена у вигляді відкритих віталень, а поруч з

основним навчальним корпусом обладнані спеціальні освітні куточки просто неба. Емблемою школи є білі троянди, які висаджені біля головного входу, гармонійно поєднуючись із кольоровим вирішенням будівлі, виконаної за принципами екологічного проектування (Рис.2.3.).

На відміну від цього підходу, ландшафтний дизайн шкільних територій в Україні демонструє більш стриману, традиційну модель благоустрою, що зберігає риси радянської містобудівної практики. Тут помітне тяжіння до формування відкритих, часто надмірно просторих площ з твердим покриттям, де переважає парадність, симетрія та офіційність. Така організація простору виконує функцію візуального представлення статусу закладу освіти, однак не повністю відповідає сучасним психофізіологічним потребам дітей – у русі, грі, динамічному контакті з природою. Надмірна штучність композицій знижує потенціал освітнього ландшафту як інструмента розвитку екологічного мислення та емоційної залученості школярів.

Сучасна практика озеленення територій закладів загальної середньої освіти в Україні лише зрідка досягає високого естетичного та функціонального рівня. У більшості випадків роботи з благоустрою та озеленення виконуються педагогічними колективами спільно з учнями, орієнтуючись на традиційні, усталені композиційні прийоми. Такий підхід, хоч і є проявом активної участі спільноти школи в оформленні освітнього середовища, не завжди забезпечує досягнення головної мети – створення гармонійного, естетично привабливого, комфортного для дітей середовища.

Відсутність спеціальної підготовки у більшості ініціаторів таких проєктів, а також ігнорування можливостей залучення професійних ландшафтних дизайнерів призводять до реалізації рішень, що мають переважно функціональний характер і базуються на типологічному, а не середовищному підході. У результаті, озеленені простори при школах часто не відповідають сучасним вимогам до безпечного, комфортного та розвивального освітнього середовища.

Водночас, ландшафтний дизайн як мистецтво та міждисциплінарна галузь знань вимагає комплексного підходу, що охоплює взаємодію архітектурних, екологічних, педагогічних та соціокультурних складників. Його ключовим завданням є пом'якшення конфлікту між урбанізованим середовищем і живою природою, створення умов для емоційного, пізнавального й естетичного занурення учня у природний контекст, що принципово відрізняється від штучного міського простору.

У випадку проектування територій закладів освіти, ландшафтний дизайн має виступати не лише елементом благоустрою, а й інструментом виховання, терапії та навчання, що відповідає концепції Нової української школи, орієнтованої на дитиноцентризм, інтегроване навчання та розвиток ключових компетентностей.

На прикладі освітніх закладів Хмельниччини чітко простежується типова проблема в організації шкільного ландшафтного простору: спроби самостійного озеленення здебільшого зводяться до формального підходу. У більшості випадків впорядковується лише парадна частина території, розташована перед головним входом до будівлі. Це створює привабливу «картинку», розраховану на враження для батьків, відвідувачів та адміністративних комісій різного рівня. Проте фактична функціональність таких зон для учнів залишається обмеженою (Рис.2.4.).

Спостереження свідчать, що учні практично не використовують ці парадні ділянки як простір для навчання, відпочинку чи комунікації, а лише транзитно перетинають їх двічі на день – по дорозі до школи та додому.

Натомість внутрішні дворики шкіл часто залишаються недоглянутими або повністю незадіяними. Там, де логічно передбачити облаштування затишних зелених зон, куточків для індивідуального дозвілля, відкритого шкільного садка чи парку, натомість можна побачити лише спортивний майданчик і поодинокі, хаотично розміщені зелені насадження. Такий підхід суперечить сучасним вимогам до організації шкільного освітнього

середовища, яке має бути комфортним, стимулювати творчу та пізнавальну активність, сприяти емоційному розвантаженню учнів.

Усвідомлюючи зазначену проблему, нами у межах дипломного проєктування розроблено пропозиції щодо впровадження принципів сталого розвитку у проєктуванні освітнього середовища школи. Цей підхід передбачає цілісне проєктування простору з урахуванням потреб користувачів – учнів, педагогів, батьків. Проєкт розроблено з урахуванням сучасних тенденцій ландшафтного дизайну, принципів екологічності, інтерактивності та комфорту для учнів усіх вікових категорій.

У процесі виконання дипломної роботи ми здійснювали натурні обстеження території, фіксували її поточний стан за допомогою фотофіксації, визначали фізичні, функціональні й естетичні характеристики простору, поглиблювали теоретичні знання щодо специфіки озеленення територій закладів освіти. Творча складова проєкту полягала у створенні оригінального, індивідуального дизайнерського рішення.

Таким чином, впровадження принципів сталого розвитку у проєктуванні освітнього середовища школи зумовлює удосконалення освітнього середовища засобами ландшафтного дизайну, що виступає важливою умовою творчого самовираження та формування відчуття власної значущості і корисності. Реалізація дипломного проєкту в такому контексті перетворюється на своєрідну творчу лабораторію, у якій молодь проводить індивідуальний експеримент, спрямований на пошук відповідей на власні пізнавальні, професійні та психоемоційні запити, що постають у контексті трансформації сучасного українського освітнього простору.

Висновки до другого розділу

Аналіз інноваційних підходів до формування освітнього середовища школи засвідчив, що принципи сталого розвитку виступають ключовими орієнтирами у процесі його проєктування та практичної реалізації.

Нами розглянуто основні принципи сталого розвитку в контексті проєктування шкільного освітнього середовища. Встановлено, що інтеграція екологічного, соціального, економічного та культурного вимірів у зміст і організацію освітнього процесу сприяє створенню цілісної системи виховання й навчання, орієнтованої на відповідальне ставлення до довкілля та суспільства. Такі принципи визначають стратегічні напрями розвитку школи, забезпечуючи її здатність реагувати на виклики сучасності.

Досліджено процес упровадження принципів сталого розвитку у практику шкільного середовища. Виявлено, що ефективність цього процесу залежить від інноваційних педагогічних технологій, міждисциплінарних підходів, співпраці педагогів, учнів, батьків та громади. Важливим є також управлінський аспект – створення умов, у яких педагогічний колектив може реалізувати стратегії сталого розвитку на рівні щоденної освітньої діяльності.

Таким чином, другий розділ дозволив дійти висновку, що інноваційні підходи до формування шкільного освітнього середовища на принципах сталого розвитку забезпечують його модернізацію, сприяють формуванню нової культури освіти, орієнтованої на цінності відповідальності, партнерства та гармонійного розвитку особистості й суспільства.

РОЗДІЛ 3.

ПРОЄКТУВАННЯ ПРОСТОРОВОГО РІШЕННЯ ПРИШКІЛЬНОЇ ТЕРИТОРІЇ

3.1. Етапи проєктування новаторського рішення благоустрою пришкільної території

Проєктування новаторського рішення благоустрою пришкільної території – це комплексний багатоступеневий процес, що поєднує аналітичну роботу, творчий пошук, планування, дизайн, технологічні рішення та візуалізацію. Кожен із етапів відіграє важливу роль у формуванні простору, який буде не лише естетично привабливим, а й функціональним, безпечним, екологічним та адаптованим до сучасних освітніх потреб.

1. Аналітико-дослідницький етап

На початковому етапі здійснюється комплексне дослідження території та вивчення реальних потреб шкільної спільноти, що включає огляд існуючої інфраструктури, аналіз стану покриттів, зелених насаджень, ігрових та спортивних зон, доступності та освітлення. На цьому етапі вивчаються нормативні вимоги та успішні приклади інноваційного благоустрою. Результатом є чітке розуміння наявної ситуації та базові дані, необхідні для формування концепції.

2. Формування концепції проєкту

На основі зібраних даних формуються ключові цілі: створення екологічного середовища, забезпечення безпечності, створення місць для навчання та відпочинку, упровадження інтерактивних та STEM/STEAM-елементів. Проводиться генерація ідей: створюються ескізи, концептуальні варіанти, розглядаються можливості застосування новітніх технологій (сонячні панелі, інтерактивні стенди, енергоефективні освітлювальні рішення). Після аналізу різних ідей обирається найбільш вдала концепція,

яка відповідає функціональним, естетичним і технологічним вимогам (Додаток А).

3. Просторове та функціональне планування

На цьому етапі територія поділяється на основні функціональні зони: активного навчання, відпочинку, спорту, екологічних експериментів, тихого дозвілля. Для кожної зони визначаються конкретні елементи – рослинність, малі архітектурні форми, навчальні майданчики, маршрути руху. Створюються попередні плани та схеми, розробляється логічне розташування об'єктів з урахуванням безпеки, інсоляції та зручності пересування. Цей етап визначає майбутню структуру простору та його функціональні можливості.

4. Розробка дизайну та технічних рішень

Після узгодження планувальних рішень починається детальна робота над зовнішнім виглядом і технічним наповненням. Формується дизайн території: підбір матеріалів для покриття, створення фірмового стилю шкільного простору, вибір зелених насаджень, розробка композицій клумб, алеї, зон відпочинку. Одночасно готуються технічні рішення – креслення, креслярські схеми, розрахунки конструкцій, опис функціональних елементів.

Передбачаються інноваційні об'єкти: вертикальні зелені стіни, дощові садки, енергозберігальні системи, інтерактивні панелі. Це один з найскладніших етапів, адже він вимагає поєднання естетики, інженерної думки та практичності.

5. Екологічне та інклюзивне обґрунтування

Новаторське рішення має дбати про довкілля і бути доступним для всіх користувачів. Тому важливо передбачити використання екологічних матеріалів, енергоефективних систем освітлення, збір дощової води для поливу, створення природних зон, що сприяють біорізноманіттю. Паралельно розробляються елементи безбар'єрності: зручні пандуси, тактильні доріжки, інклюзивні ігрові та навчальні зони. Територія повинна бути безпечною та комфортною для здобувачів освіти з особливими

освітніми потребами. Такий підхід забезпечує відповідність сучасним європейським стандартам.

6. Візуалізація та презентаційне оформлення

Щоб зацікавити громаду та отримати підтримку, проєкт необхідно наочно представити. Відповідно створюються 2D-схеми, 3D-моделі, комп'ютерні рендери або макети, які демонструють вигляд території після реалізації. Готуються презентаційні матеріали, опис концепції, обґрунтування вибраних рішень. Візуалізація дозволяє краще зрозуміти атмосферу майбутнього простору, оцінити пропорції та дизайн.

7. Економічне планування та ресурсне забезпечення

На цьому етапі оцінюється вартість матеріалів і робіт, створюється попередній кошторис і визначається порядок реалізації проєкту. Розглядаються можливі джерела фінансування: бюджет школи, гранти, участь громади, партнерські програми. Складання реалістичного фінансового плану дозволяє забезпечити виконання проєкту у визначені терміни.

8. Презентація та обговорення проєкту

Проєкт представлять учням, батькам, педагогічному колективу, адміністрації або конкурсній комісії. Під час обговорення збираються відгуки, які допомагають уточнити або покращити окремі елементи. Важливо, щоб усі зацікавлені сторони розуміли цінність та користь новаторського рішення. Обговорення формує довіру та підтримку, що є ключовим для успішної реалізації.

9. Реалізація проєкту на місцевості

Після затвердження та отримання ресурсу починається практична реалізація: підготовка ґрунту, прокладання доріжок, встановлення архітектурних елементів, обладнання навчальних і відпочинкових зон, висадка рослин. Важливо дотримуватися технологічних вимог та послідовності виконання робіт. До заходів часто залучають учнів, що сприяє

їхньому розвитку, формує екологічну свідомість і створює відчуття причетності.

10. Моніторинг, оцінка ефективності та подальше вдосконалення

Після завершення реалізації проводиться оцінка того, наскільки простір відповідає задуму та потребам користувачів. Аналізується стан покриттів, рослин, зручність використання зон, рівень безпеки. За потреби вносяться корективи, плануються додаткові поліпшення й оновлення. Регулярний моніторинг гарантує довговічність і функціональність створеного простору.

Отже, проектування новаторського рішення благоустрою пришкольної території є комплексним, багатограним процесом, що вимагає поєднання аналітичної роботи, творчого мислення, технічної компетентності та відповідального ставлення до потреб усієї шкільної спільноти. Ретельне дослідження території, визначення ключових проблем та залучення думок учнів, педагогів і батьків дозволяють створити базу для формування реалістичної й актуальної концепції.

Завдяки покроковому плануванню, розробці дизайн-рішень, урахуванню екологічних і інклюзивних принципів, а також підготовці якісної візуалізації стає можливим створення простору, який одночасно є безпечним, комфортним, функціональним та інноваційним. Такий підхід забезпечує гармонійне поєднання сучасних освітніх потреб із природним середовищем та сприяє формуванню позитивного емоційного клімату в школі.

Реалізація новаторського благоустрою пришкольної території не лише покращує естетичний вигляд і функціональні можливості простору, а й підвищує рівень екологічної культури, підтримує розвиток творчості й активності учнів, мотивує до взаємодії та відповідального ставлення до довкілля. Результатом такого проектування є створення сучасного, технологічного, доступного та комфортного середовища, що сприятиме всебічному розвитку здобувачів освіти і підвищенню якості освітнього процесу як у межах закладу освіти, так і поза ним.

3.2. Практичне значення проєкту та перспективи його реалізації

Проєкт благоустрою пришкільної території має важливе практичне значення, оскільки його реалізація безпосередньо впливає на якість освітнього процесу, комфорт та безпеку учнів. Створення сучасного, функціонального, естетичного та екологічно збалансованого простору сприяє формуванню сприятливого середовища для навчання, відпочинку й розвитку.

По-перше, оновлена територія забезпечує підвищення рівня безпеки: нові покриття, зручні маршрути руху, освітлення, зонаційне планування та безбар'єрність роблять простір доступним і комфортним для всіх учасників освітнього процесу.

По-друге, благоустрій створює додаткові можливості для навчання: інтерактивні майданчики, природничі куточки, екологічні та STEM-зони дозволяють проводити уроки просто неба, здійснювати дослідження, розширювати освітню програму та заохочувати пізнавальну активність учнів.

По-третє, продуманий дизайн та ландшафтні рішення формують естетичне та психологічно комфортне середовище. Оновлений простір мотивує до творчості, сприяє розвитку емоційної рівноваги та створює атмосферу, у якій школярі відчувають себе частиною спільноти.

Також проєкт має екологічну цінність: озеленення, впровадження природоорієнтованих рішень, раціональне використання ресурсів та догляд за зеленими зонами сприяють екологічній свідомості учнів і знижують негативний вплив на довкілля.

У практичному вимірі благоустрій пришкільної території є інвестицією у здоров'я, розвиток та комфорт учнів, а також у формування позитивного іміджу освітнього закладу.

Перспективи реалізації проєкту є досить широкими та залежать від можливостей громади, школи й партнерів. Реалізація може здійснюватися поетапно, що дозволяє поступово модернізувати територію та раціонально

використовувати ресурси. Однією з важливих перспектив є залучення учнівської молоді, педагогів і батьків до створення та догляду за оновленим простором, що сприятиме розвитку волонтерства, командної роботи та відповідального ставлення до спільного майна.

Перспективним є також пошук фінансових та ресурсних можливостей: грантові програми, підтримка місцевого самоврядування, благодійні фонди, партнерство з бізнесом або громадськими організаціями. Така співпраця дозволяє реалізувати проєкт швидше та якісніше.

Крім того, завдяки інноваційності рішень, територія може стати прикладом для інших шкіл та каталізатором розвитку освітнього середовища у громаді. Відкриті освітні простори, екологічні зони, інтерактивні майданчики – усе це підвищує привабливість закладу освіти та створює підґрунтя для нових освітніх ініціатив.

Таким чином, у перспективі впорядкована територія може розширюватися, доповнюватися новими елементами, трансформуватися відповідно до потреб здобувачів освіти і можливостей школи. Проєкт має довгостроковий потенціал розвитку та вдосконалення.

Висновки до третього розділу

У межах розділу було розглянуто дві ключові складові процесу створення сучасного просторового рішення пришкольньої території: етапи його проєктування та практичне значення з перспективами реалізації. Аналіз етапів проєктування показав, що формування якісного благоустрою потребує послідовної та добре організованої роботи – від вивчення вихідних умов до розробки інноваційних рішень, їхнього обґрунтування й підготовки до практичної реалізації. Такий підхід забезпечує продуманість кожного кроку й гарантує створення функціонального, безпечного та естетичного простору.

Оцінка практичного значення та перспектив проєкту підтвердила, що благоустрій пришкольньої території має значний позитивний вплив на шкільну

спільноту. Він сприяє покращенню умов для навчання, відпочинку та розвитку, підвищує екологічну культуру учнів і формує комфортне середовище, у якому приємно навчатися й перебувати.

Перспективи реалізації проєкту демонструють можливість його поетапного виконання, залучення партнерів, громади та різних джерел фінансування, що робить його реалістичним і довготривалим у своєму розвитку. Поєднання теоретично обґрунтованих етапів проєктування та чіткого розуміння практичних переваг і перспектив створює комплексне бачення майбутнього благоустрою.

ВИСНОВКИ

У ході виконання магістерської роботи було здійснено теоретичний аналіз проблеми формування освітнього середовища школи на принципах сталого розвитку, узагальнено історичний досвід та розглянуто сучасні інноваційні підходи до її реалізації.

1. Аналізуючи поняття «сталий розвиток» і «навички, орієнтовані на сталий розвиток», можна стверджувати – це процес виховання та навчання, спрямований на формування в учнів знань, навичок, цінностей та мотивацій, які сприяють сталому (збалансованому) розвитку суспільства, економіки та довкілля. Основна мета – підготувати учнів до свідомого, відповідального життя та діяльності в сучасному світі.

З'ясовано, що освітнє середовище школи є багатокomпонентною системою, яка поєднує організаційні, соціокультурні, педагогічні та просторові умови розвитку особистості. Історичний аналіз показав, що становлення ідей сталого розвитку в освіті було зумовлене глобальними суспільними трансформаціями та зростанням потреби у вихованні відповідального громадянина світу.

2. Встановлено, що принципи сталого розвитку (екологічний баланс, соціальна справедливість, економічна доцільність, культурна відповідальність) є методологічною основою модернізації шкільного освітнього середовища. Вони дозволяють забезпечити гармонійний розвиток учнів, формувати їхню екологічну свідомість, соціальну активність та готовність до конструктивної участі у житті суспільства.

3. Доведено, що ефективне проектування освітнього середовища на принципах сталого розвитку можливе за умов інтеграції інноваційних педагогічних технологій, міждисциплінарних зв'язків та залучення всіх учасників освітнього процесу. Упровадження цих принципів у практику шкільної освіти вимагає цілеспрямованої управлінської політики, співпраці школи з громадою та створення атмосфери партнерства. Сучасна освіта в

контексті інноваційних реформ Нової української школи має здійснюватися в оновленому освітньому середовищі, проектування якого базується на визначених принципах і кращих традиціях педагогічної спадщини, що є однією з ключових організаційно-педагогічних умов розвитку компетентностей учнів.

4. Узагальнено, що вплив принципів сталого розвитку на формування сучасного освітнього середовища школи проявляється у збагаченні його змісту, оновленні методів і форм навчання, переорієнтації на цінності екологічної та соціальної відповідальності, а також у створенні інноваційного простору для гармонійного розвитку особистості. Впровадження принципів сталого розвитку у проектуванні освітнього середовища школи зумовлює удосконалення освітнього середовища засобами ландшафтного дизайну, що виступає важливою умовою творчого самовираження та формування відчуття власної значущості і корисності.

5. Проектування новаторського рішення благоустрою пришкольньої території є комплексним, багатогранним процесом, що вимагає поєднання аналітичної роботи, творчого мислення, технічної компетентності та відповідального ставлення до потреб усієї шкільної спільноти. Реалізація новаторського благоустрою пришкольньої території не лише покращує естетичний вигляд і функціональні можливості простору, а й підвищує рівень екологічної культури, підтримує розвиток творчості й активності учнів, мотивує до взаємодії та відповідального ставлення до довкілля. Результатом такого проектування є створення сучасного, технологічного, доступного та комфортного середовища, що сприятиме всебічному розвитку здобувачів освіти і підвищенню якості освітнього процесу як у межах закладу освіти, так і поза ним.

6. Проект благоустрою пришкольньої території має важливе практичне значення, оскільки його реалізація безпосередньо впливає на якість освітнього процесу, комфорт та безпеку учнів. Створення сучасного, функціонального, естетичного та екологічно збалансованого простору сприяє

формуванню сприятливого середовища для навчання, відпочинку й розвитку. У перспективі впорядкована територія може розширюватися, доповнюватися новими елементами, трансформуватися відповідно до потреб здобувачів освіти і можливостей школи. Проєкт має довгостроковий потенціал розвитку та вдосконалення.

Таким чином, результати дослідження підтверджують, що орієнтація шкільного освітнього середовища на принципи сталого розвитку є необхідною умовою модернізації сучасної освіти, оскільки забезпечує поєднання освітніх завдань із глобальними цілями розвитку суспільства та сприяє формуванню покоління, здатного до життя у гармонії з природою та соціумом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Братко М. В. Управління професійною підготовкою фахівців в умовах Університетського коледжу: теоретичний аспект. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2016. № 7 (3). С.9–16.
2. Бурдун В. В. Принципи проєктування освітнього середовища. *Трудове навчання та технології: сучасні реалії та перспективи розвитку* : матеріали XI міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 27 трав. 2022 р. Київ, 2022. С. 58–61.
3. Бурлак А. О., Ковальський В. П., Бондар А. В. Принципи проєктування архітектурного простору художньої школи мистецтв. URL: <file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD/Downloads/12570-45130-1-PB.pdf>. (дата звернення: 03.09.2025).
4. Висоцька О. Є. Освіта для сталого розвитку. Дніпропетровськ : Роял Принт, 2011. 200 с.
5. Гонтаровська Н. Принципи розроблення проєкту освітнього середовища навчального закладу як передумова розвитку здібної та обдарованої особистості. *Рідна школа*. 2013. № (10). С. 29–33.
6. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
7. Гусев О. В., Мужилко О. О. Парадигма сталого інноваційного розвитку України. *Економіка та держава*. 2011. № 9. С. 115–118.
8. Деміракі Т. В. Моделювання освітнього простору в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа», методичні рекомендації. URL: <http://surl.li/begwp> (дата звернення: 05.09.2025).
9. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В.Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
10. Єжова О. О. Створення освітнього середовища, спрямованого на формування ціннісного ставлення до здоров'я в учнів професійно технічних навчальних закладів. *Збірник наукових праць*. 2011. Випуск 15. С. 464–471.

11. Зарубіжний досвід професійної підготовки педагогів : аналітичні матеріали / Авшенюк Н. М., Дяченко Л. М., Котун К.В., Марусинець М. М., Огієнко О. І., Сулима О. В., Постригач Н. О. Київ : ДКС «Центр», 2017. 83 с.
12. Карамушка В. І. Вступ до практики стійкого розвитку. Київ-Львів : Край, 2009. 240 с.
13. Ковальський В. П., Постолатій М. О., Вознюк І. М. Дизайн міського середовища. *Стратегія розвитку міст: молодь і майбутнє (інноваційний ліфт)* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 15-16 квіт. 2020 р. Харків, 2020. С. 317–322.
14. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. Київ : Грамота, 2005. 448 с.
15. Малафійк І. В. Дидактика. Київ : Кондор, 2005. 397 с.
16. Маріанна В. Ш. Напрями проектування освітніх систем в умовах Нової української школи. URL: http://dspace.s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/11375/1/Directions_of_designing_educational_systems_in_the_conditions_of_the_New_Ukrainian_School.pdf (дата звернення: 11.09.2025).
17. Марченко К. О. Загальні принципи організації архітектурного середовища сучасної інноваційної школи в Україні. Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Дніпро, 27–28 берез. 2023 р. Дніпро, 2023. С.138–139.
18. Мелман М., Пометун О. Діалоги про освіту для сталого розвитку. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2012. 180 с.
19. Молнар Т. І. Формування розвивального освітнього середовища в Новій українській школі. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. 2024. № 105. С. 20–25.
20. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення: 28.09.2025).

21. Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkolacompressed.pdf> (дата звернення: 12.05.2025).

22. Піскова К., Тютіна Л. Принципи застосування сталого розвитку в архітектурі навчально-освітніх закладів. *Вісник Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури*. 2025. №5. https://www.researchgate.net/publication/391970212_PRINCIPI_ZASTOSUVANNA_STALOGO_ROZVITKU_V_ARHITEKTURI_NAVCALNO-OSVITNIH_ZAKLADIVPRINCIPLES_OF_SUSTAINABLE_DEVELOPMENT_APPLICATION_IN_THE_ARCHITECTURE_OF_EDUCATIONAL_INSTITUTIONS (дата звернення: 27.05.2025).

23. Пометун О. І. Освіта для стійкого розвитку – інновація XXI століття. *Шлях освіти*. 2010. № 3. С. 12–17.

24. Пометун О. І., Пилипчатіна Л. М., Сущенко І. М. Уроки для сталого розвитку : навчальний посібник для учнів 8-го класу загальноосвітніх шкіл. Вид. 2-ге. Випр. і доп. Дніпропетровськ: Ліра, 2013. 118 с.

25. Попова І. В. Освітня парадигма екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства: дис. ... д-ра філос. наук: 09.00.10. Київ. 2016. 425 с.

26. Прилипко В. А., Боголюбов В. М., Піскунова Л. Е. Стратегія сталого розвитку природи та суспільства. Київ : Видавничий центр НАУ, 2008. 113 с.

27. Садовенко А. П., Серєда В. І., Масловська Л. Ц. Сталий розвиток суспільства. Київ, 2009. 341 с.

28. Сисоєва С. О. Сфера освіти як об'єкт дослідження. *Освітологія*. Київ: ВП «Едельвейс». 2012. Вип. І. С. 22–29.

29. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року. URL: http://www.ua.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf (дата звернення: 14.05.2025).

30. Трубачева С. Е., Цимбалару А. Д., Пузіков Д. О., Гораш К. В., Мезенцева О. І., Климчук І. О. Проектування освітнього середовища гімназії: теорія і практика. Київ : Педагогічна думка, 2022. 142 с.
31. Фокша С. Освітнє середовище Нової української школи (базова середня освіта). URL: file:///C:/Users/User/Downloads/714-84_90.pdf(дата звернення: 24.05.2025).
32. Чайковська Г. Б. Використання методів фасилітації в навчанні майбутніх учителів початкової школи сталому розвитку. Матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 16-18 берез. 2023 р. Харків, С. 1021–1024.
33. Швардак М. Партисипативний підхід до проектування розвитку закладу загальної середньої освіти. *Continuing Professional Education: Theory and Practice*. 2024. №83(2), С. 37–48.
34. Ярошинська О. Проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи як педагогічна проблема. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2014. № (10 (1)). С. 110–119.
35. Andersone R. The Content Reform of Education for Sustainable Development Rural Environment. Education. Personality. (REEP). *Proceedings of the International Scientific Conference*. Jelgava: LLU, 2015. Вип.8. Р. 75–81.
36. Bradford W. Sheafor, Charles R. Horejsi. Techniques and Guidelines for Social Work Practice, Boston, 2008. URL: <https://socfactor.wordpress.com/2009/08/21> (last accessed: 21.09.2025).
37. McCloud S. Understanding Comics: The Invisible Art. Northampton, MA: Kitchen Sink Press, 1993 W.J. Say mann-Frese & S.B. Hill, Learning for Sustainable Living: Psychology of Ecological Transformation on, Lulu.com, London, 2009.
38. McKeown R. Education for Sustainable Development Toolkit. Paris: Printed in UNESCO's workshop, 2006. 130 с.

39. Pauw J.B., Gericke N., Olsson D., Berglund T. The Effectiveness of Education for Sustainable Development. *Sustainability* 2015, 7, P. 15693–15717.
40. Tilbury D. *Engaging People in Sustainability*. Gland: IUCN, 2004 .
137 p.